

PAPER DETAILS

TITLE: Behiç Ak'in ocuk Romanlarında ocuk Psikolojisi

AUTHORS: Erhan Akin,Nergiz Vural

PAGES: 396-412

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3108563>

Behiç Ak'ın Çocuk Romanlarında Çocuk Psikolojisi

Erhan AKIN¹ ve Nergiz VURAL²

Öz

Çocuk edebiyatı ile ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde eserlerin, ağırlıklı olarak çocuk edebiyatı ilkelerine uygunluğu açısından ele alındığı görülmüştür.. Ancak çocuk edebiyatı eserleri, eserlerin içeriğinin ve işleniş biçiminin çocukların psikolojisine uygunluğu açısından ele alınmamıştır. Bu amaçla, çalışmada günümüzün bilinen yazarlarından Behiç Ak'ın çocuk romanlarından tarihsel olarak belirlenmiş ilk üç romanı olan “Yaşasın Ç Harfi Kardeşliği, Postayla Gelen Deniz Kabuğu, Eve Giden Küçük Tren” eserleri çocuk psikolojisi açısından incelenmiştir. Çalışmada çocuk psikolojisini etkileyen unsurları bulmak amaçlandığından eser incelemesi yapılmış, bu nedenle nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Verilen eserler çocuk psikolojisini etkileyen faktörler açısından incelendiğinde yazarın, eserlerinin merkezine çocuğu yerleştirdiği, çocuğa değer verdiği ve çocuk psikolojisini olumsuz etkileyen unsurları eleştirdiği sonucuna varılmıştır. Eserlerindeki çocuk karakterlerin etkilendiği çevresel ya da bireysel faktörler çocuk psikolojisinin de doğruladığı sonuçlara ulaşmıştır. Çocuğun psikolojisinin toplumu ve tüm insanlığı etkileyebildiğini bilen yazar, çocuğa nasıl davranılması gerektiğini eserlerinde işleyerek sağlıklı bir toplum oluşturma yolunda sağlam adımlar atmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çocuk Edebiyatı, Çocuk Psikolojisi, Behiç Ak, Çocuk Psikolojisini Etkileyen Faktörler

Child Psychology in Behiç Ak's Children's Novels

Abstract

When the studies on children's literature are examined, it is seen that the works are mainly handled in terms of their compliance with the principles of children's literature. However, the works of children's literature have not been examined in terms of the suitability of the content and processing of the works to the psychology of children. For this purpose, in this study, the first three novels written by one of today's well-known writers Behiç Ak, which are historically determined from children's novels, "Long live Brotherhood of the Letter Ç", "The Seashell Coming in the Mail" and "The Little Train Going Home" were analyzed in terms of child psychology. Since the aim of the study was to find out the factors affecting child psychology, the works were examined, and for this reason, document analysis method, which is considered to be one of the qualitative research methods, was used. When the given works were examined in terms of the factors affecting child psychology, it was concluded that the author placed the child at the center of his works, valued the child and criticized the factors that negatively affected child psychology. The environmental or individual factors that the child characters in his works are affected by have reached the results confirmed by child psychology. The author, who knows that the psychology of the child can affect the society and all humanity, has taken firm steps towards creating a healthy society by addressing how the child should be treated in his works.

Keywords: Children's Literature, Child Psychology, Behiç Ak, Factors Affecting Child Psychology

Atıf İçin / Please Cite As:

Akın, E. ve Vural, N.(2024). Behiç Ak'ın çocuk romanlarında çocuk psikolojisi. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 13(2), 396-412. doi:10.33206/mjss.1288945

Geliş Tarihi / Received Date: 27.04.2023

Kabul Tarihi / Accepted Date: 11.09.2023

¹ Prof. Dr. - Siirt Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, erhanakin49@hotmail.com,

 ORCID: 0000-0003-2372-9331

² Yüksek Lisans Öğrencisi - Siirt Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, nergizkarakaya15@gmail.com,

 ORCID: 0000-0003-1346-2282

Giriř

İletişimde duygu ve düşünce aktarımı, dil sayesinde sağlanır. Kişi varlığını kanıtlar, var olma amacının büyük bir bölümünü tamamlamış olur. İletişimin sağlıklı olabilmesi için ise ana dilinin yetkin bir şekilde kullanılıyor olması gerekir. Ana dili eğitimi küçük yaşlarda başlar. Küçük yaşlardaki dil eğitiminin kalitesi, bireyin karşılaşacağı modellere ve edebi eserlere bağlıdır. Bu noktada, edebi eserin ana dili eğitimindeki yerini göz önünde bulundurmak gerekir. Dilin yetkin örnekleriyle karşılaşan çocuk, ana dilinin yapısını daha küçük yaşlarda doğru bir şekilde zihnine yerleştirir, sağlıklı iletişim kurma konusunda bir adım önde olur. Bu durum da çocuğun kendini gerçekleştirmesine yardımcı olur.

Çocukların dil şemalarını kavramasına katkı sağlayan edebiyat, çocuk eğitimini de şekillendirmektedir. Edebi eserlerle buluşan çocuk, sahip olduğu kültürü keşfeder. Özdeşim kuracağı nitelikli karakterlerle iyi bir kişiliğe sahip olur. Belirtilen özelliklerin sağlıklı bir şekilde gerçekleşebilmesi için “çocuksu” değil “çocuk için oluşturulmuş” bir edebiyat gerekir. Uzun yıllar yetişkin edebiyatına göre nispeten göz ardı edilmiş olan çocuk edebiyatı, son yıllarda oldukça göz önünde tutulmaktadır. Böylece çocuk, çocuk edebiyatı, çocuk psikolojisi gibi kavramlar öne çıkmakta ve bu kavramlara yakından bakmaya ihtiyaç duyulmaktadır.

Çocuk

Çocuk, birey olmak üzere gelişim basamaklarında ilerleyen, henüz 18 yaşını doldurmamış, bebeklik ve gençlik arasındaki dönemde bulunan küçük bireydir. Küçük bireyler oldukları için yetişkinden farklı özellikleri ve ihtiyaçları vardır. Bu nedenle çocuklarla ilgili bir alanda çocukların ilgi ve gereksinimlerine göre düzenlemeler yapılmalıdır. Ancak çocuk kavramı, çocuğun ilgi ve ihtiyaçları geç fark edilmiştir.

Çocuk olgusu, sanayi devrimine değin yok sayılır. Sanayi devriminden sonra refah seviyesi yükselen toplumlar çocuk kavramının farkına varırlar. Bunun sonucunda 1989’da Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi’nde 0 ile 18 yaş arasındaki her bireyin çocuk kabul edilmesiyle çocuk kavramı şekillenir.

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi, çocuk kavramını yaş sınırlarını kesinleştirmiştir. Fakat sanayi devrimiyle önemi fark edilen çocuk veya büyük yıkıcı olayların içinde kimliği örselenmiş olan çocuk üzerine edebiyattan sosyolojiye, psikolojiden hukuka, eğitim bilimlerinden tıpa kadar birçok alanda bilim insanının araştırmaları olmuş ve birçoğu çocuk kavramını tanımlamaya çalışmıştır (Tufaner, 2015, s. 3).

İnsan hayatı çeşitli dönemlerden geçmektedir. Bunlardan birisi de çocukluk dönemidir. Çocukların dünyayı algılama, anlamlandırma düzeyi bulunduğu dönem özelliklerine göre şekillenmektedir. Dolayısıyla çocuğa okuması, anlamlandırması, özdeşim kurup hayal dünyasını zenginleştirmesi için sunulan kitap içeriklerinin de yetişkinlerinkinden farklı olması gerekmekte ve yetişkin edebiyatından farklı olarak çocuk edebiyatına ihtiyaç duyulmaktadır.

Çocuk Edebiyatı

İnsanlık savaşlardan kurtulup normal hayata geçince, çocukların yetişkinlerden farklı olduğu keşfedilip ilgi ve ihtiyaçları gözetimeye başlanmıştır. Gelişim özellikleri, duygulanımları, dünyaya bakış açıları yetişkinlerden tamamen farklı olan çocukların edebiyatı da bu nedenle ayrı tutulmuştur. Kullanılan dil, olaylar, hayal dünyaları, psikolojileri ve gelişim özellikleri dikkate alınarak çocuklar için yapılan edebiyata özenli davranılmıştır. Yetişkin edebiyatından ayrı tutulan çocuk edebiyatı zamanla ilkeleri, dikkate alınacak ölçütleri olan kurallı bir alan haline gelmiştir.

Çocuk edebiyatının ortaya çıkış nedeni çocuğun gerçeklerinin, alımlama biçiminin, dünyayı alımlama ve algılama biçiminin yetişkinlerden çok farklı olmasından kaynaklanmakta ve çocuk edebiyatı, yetişkin edebiyatına geçiş edebiyatı olarak değerlendirilmektedir (Dilidüzgün, 1996, s. 23).

Çocuk edebiyatı, çocukların gelişimini destekleyen, hayal dünyasını geliştiren, duygu ve düşüncelerini eğiten ve bu sırada eğlenmelerine de katkı sağlayan çocukçu bir edebiyattır (Gürel vd., 2007, s. 19).

Şirin’e göre çocuk edebiyatı, kişilik ve dil gelişimi, sosyal ve bilişsel gelişimin yanında sanat-estetik, duygu, düşünce, hayal eğitimi ile çocukların iç dünyalarını zenginleştiren ve yalnızca derece farkı ile yetişkin edebiyatından ayrılan bir edebiyat-sanat alanıdır (Şirin, 2016, s. 30).

Sever’e göre çocuklara seslenen yapıtlar “çocuğun coşkusuna, heyecanına, düşüncelerine ve gülmece anlayışına dil ve çizginin anlatım gücüyle ulaşabilmeyi başarabildiği oranda yazılı ve görsel bir uyaran olarak işlevini yerine getirebilir.” Bu nedenle çocuk edebiyatının tanımını yaparken bu öğeleri dikkate alır ve çocuk

edebiyatını, erken çocukluk ve ergenlik dönemini kapsayan, çocukların dil gelişimi ve anlam düzeylerine uygun olarak duygu ve düşünce dünyalarını sanatsal niteliği olan dilsel ve görsel iletilerle zenginleştiren, beğenilerini yükselten ürünlerin genel adı olarak tanımlar (Sever, 2015).

Çocuklar, kitaplar aracılığıyla öğrenir, böylece kendilerini de keşfederler. Kişilikleri hakkında bir algı geliştirirler. Edebiyat eserleri çocukların kendileri, çevreleri ve dünya hakkında hem duyuşsal hem bilişsel bilgi birikimlerini arttırarak çok yönlü gelişimlerine destek veren en önemli araçlardan biridir (Gönen ve Veziroğlu, 2017, ss. 8-9).

Çocuk edebiyatı ile ilgili tanımlar dikkate alındığında bu edebiyatın nitelikli olmasını sağlayan ölçütlerin temelinde çocuğun gelişim özelliklerine uygun olması vardır. Bu da konunun merkezinin bu alanın temel objesi olan çocukların psikolojisi ile ilgili olduğunu gösterir. Nitekim psikoloji de bireyin yaşının, gelişim özelliklerinin, bireysel çevrenin ve kalıtımın çocuğun psikolojisini etkilediğini belirtir. Çocuk edebiyatı da edebiyatı çocukların gelişim özelliklerinin altında ya da üstünde konular işlemeden, ahlaki açıdan olumlu gelişim göstereceği kısacası psikolojilerinin olumsuz etkilenmeyeceği biçimde tasarlar. Bu noktada çocuk psikolojisi ile edebiyatın bağlantısını incelemek gerekir.

Çocuk Psikolojisi

Sosyal bilimin alt bilim dalları gibi edebiyat ve psikoloji de birbiriyle ilişkilidir. Her iki bilimin konusunun da insan olması nedeniyle edebiyat ve psikoloji arasında birçok ortak nokta vardır (Karabulut, 2019, s. 193). Edebi eserler bir anda ve çevreden bağımsız bir şekilde ortaya çıkamayacakları için edebiyatın psikolojiden bağımsız olması düşünülemez. Eseri oluşturan yazar yaşadığı dönemin çevresel, toplumsal, siyasi şartlarından az çok etkilenip bunu eserine yansıtır. Aydın'a göre, "edebiyat çatısı altında yer alan ürünler, toplumların inanç, yaşayış tarzı ile duygu ve düşüncelerini açığa çıkarır. Bunun dışında, insanlar arasındaki sosyal ilişki, din, mitolojik değerler, davranış biçimleri ve her türlü tabiat olayı da edebiyata yansarak yer bulur" (2009, s. 357).

"Global Britannica Ansiklopedisi'nin tanımına göre çocuk psikolojisi, çocukların psikolojik süreçlerini, bu süreçlerin yetişkinlerden nasıl farklılaştığını, doğumdan ergenlik sürecinin sonuna kadar sürecin nasıl geliştiğini ve bu gelişim sürecinin de bir çocuktan diğerine hangi açılardan farklılık gösterdiğini çalışan psikoloji biliminin alt dalıdır" (Akt. Çeviker, 2016).

Yavuzer'e göre çocuk psikolojisi "büyüme ve olgunluk aşamalarını, çevresel faktörlerin bireyin gelişim biçimlerine olan etkisini, çocukla toplumun diğer üyeleri arasındaki duygusal ve sosyal etkileşimi konu edinir" (2014, s. 13).

Çocuk Psikolojisini Etkileyen Etmenler

Zaman içerisinde çocuğa verilen değer değişkenlik gösterir. Savaş durumu, ekonomik, siyasi ortam, çevre, eğitim vb. çocuğa verilen değer değişkenlik göstermesinde etkilidir. Çocuğa verilen değer ise çocuğun psikolojisini temelden etkilemektedir. En başta kalıtımla ilgili olan bu süreç çevresel etkilere de açıktır. O yüzden psikoloji alanında çalışan kişiler psikolojiyi incelerken bireysel ve çevresel etmenlerin kişinin psikolojisine etkisini dikkate almışlardır. Psikoloji bilimiyle ilgilenen her uzman kişinin psikolojisini etkileyen faktörleri ayrı ayrı sınıflandırmıştır. Yapılan araştırmalarda kalıtımla ilgili öğelerin yanında çevresel öğeler de ele alınmıştır. Bertan ve arkadaşları yürüttükleri çalışmada çocukların biyo-psikososyal, moral ve entelektüel gelişimlerinin çevresel ve genetik faktörlerden etkilendiğini belirtmiştir (2009, s. 2). Karacan, çocuklarda dil gelişimini etkileyen faktörleri birçok alt başlıkta sınıflandırsa da genel olarak bakıldığında kalıtım, çevre ve bireysel faktörler açısından ele aldığı görülecektir (2000, ss. 1-8). Çare Tufaner (2015) de Cengiz Aytmatov'un eserlerini incelediği çalışmada bireysel ve çevresel faktörleri birlikte ele almıştır.

Amaç ve Önem

Çocuk edebiyatı, çocuğa görelilik ilkesini ölçüt alarak çocuklara nitelikli edebiyat yapıtları sunan, eserleriyle çocuğun okuma alışkanlığı edinme sürecini şekillendiren bir alandır. Alanda çocuk edebiyatı eserlerinin çocuk edebiyatının temel ilkeleri çerçevesinde incelendiği birçok çalışma bulunmaktadır.

Ancak bu edebiyatın hedef kitlesi olan çocukların psikolojilerinin esere yansması ile ilgili yapılan çalışma yok denecek kadar azdır. Çocuk psikolojisi bireyin büyüme dönemlerinde kalıtsal, çevresel, sosyal unsurların çocuğun psikolojisine etkisini inceleyen bir bilim dalıdır. Çocuk psikolojisini etkileyen birçok faktör vardır. Eserler bireysel ve çevresel faktörlerin çocuk psikolojisine etkisi açısından incelendiğinde çocuğun dünyası daha iyi kavranacak, özdeşim kavramına yetişkin gözüyle değil çocuğun hisleriyle bakılarak özdeşim kavramı daha yakından tanınacaktır.

Çalışmada Behiç Ak'ın belirlenen eserlerini çocuk psikolojisini etkileyen etmenler açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Alan yazın tarandığında eserlerdeki çocuk psikolojisiyle ilgili çalışmaların az olduğu görülmüştür. Çalışmaların az sayıda yapılmış olması bu çalışmayı gerekli ve önemli kılmıştır.

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Yapılan çalışmada Behiç Ak'ın tarihsel olarak belirlenen üç eserinde yer alan çocuk psikolojisini etkileyen unsurları bulmak amaçlanmıştır. Bu amaca uygun olarak eser incelemesi yapılmıştır. Bu nedenle çalışma nitel araştırma özelliği taşımaktadır. Bu çalışmada, nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi tekniği kullanılmıştır. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu ya da olaylara ilişkin bilgi içeren yazılı kaynakların analizini kapsamaktadır. Dil bilimciler, sosyologlar, tarihçiler ve diğer birçok alanda araştırma yapanlar bu tekniği sıkça kullanmaktadırlar (Yıldırım ve Şimşek, 2016).

Çalışma Örneklemini

Behiç Ak; yazar, karikatürist ve mizahçı olması dolayısıyla toplumsal olgulara karşı son derece duyarlıdır ve bu duyarlılığını eserlerinde başarıyla yansıtmıştır. Bu nedenle çocuk edebiyatı araştırmacıları ve yazarları arasında öncü konumda bir entelektüel ve yazardır. “Ak'ın, çocuk kitaplarında oluşturduğu çocuk ve yetişkin karakterler aracılığıyla, çocukların bilişsel, gelişimsel, toplumsal ve ahlaki değerler bakımından donanımlı olarak yetişmesinde farkındalık oluşturma çabası, onun duyarlı bir eğitimci olduğunun göstergesidir” (Karadeniz ve Özdemir, 2018, s. 261). Bu nedenle çalışmada Behiç Ak'ın eserleri incelemeye uygun görülmüştür.

Çalışmanın kapsamını Behiç Ak'ın çocuk romanları arasından tarihsel açıdan seçilen ilk 3 çocuk romanı olan “Yaşasın Ç Harfi Kardeşliği, Postayla Gelen Deniz Kabuğu, Eve Giden Küçük Tren” eserleri oluşturmaktadır. İncelenen eserlerin künyeleri ile ilgili bilgiler aşağıdaki tabloda verilmiştir:

Tablo 1. Çalışmada İncelenen Eserler

<i>Eserin Adı</i>	<i>Yazarı</i>	<i>Türü</i>	<i>Yayın Tarihi</i>	<i>Yayınevi</i>
Yaşasın Ç Harfi Kardeşliği	Behiç Ak	Çocuk romanı	1.Baskı: 2013; 53.Baskı: 2022	Günışığı Kitaplığı
Postayla Gelen Deniz Kabuğu	Behiç Ak	Çocuk romanı	1.Baskı: 2014; 47.Baskı: 2022	Günışığı Kitaplığı
Eve Giden Küçük Tren	Behiç Ak	Çocuk romanı	1.Baskı: 2015; 18.Baskı: 2022	Günışığı Kitaplığı

Verilerin Toplanması ve Analizi

Eserler çocuk psikolojisini etkileyen faktörler göz önüne alınarak betimsel analizle incelenmiştir. Bu analiz türünde doğrudan alıntılara sıklıkla yer verilebilmektedir. Bu tür analizde amaç, elde edilen bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde okuyucuya sunmaktır. Bu amaçla elde edilen veriler, önce sistematik ve açık bir biçimde betimlenir. Daha sonra yapılan bu betimlemeler açıklanır ve yorumlanır, neden-sonuç ilişkileri irdelenir ve birtakım sonuçlara ulaşılır (Yıldırım ve Şimşek, 2016, ss. 239-240).

Çalışmada elde edilen verilen “çocuk psikolojisini etkileyen faktörler” çerçevesinde sınıflandırılmıştır. Yapılan sınıflandırma aşağıdaki gibidir:

Tablo 2. Çocuk Psikolojisini Etkileyen Faktörler

<i>Bireysel Faktörler</i>	<i>Çevresel Faktörler</i>
1. Yaş	1. Aile İlişkileri
2. Cinsiyet	2. Akran İlişkileri
3. Fiziki Gelişim	3. Eğitim
4. Benlik Algısı	4. Sosyal Çevre Şartları
5. Ahlaki Gelişim	

Bulgular ve Yorum

Behiç Ak'ın İncelenen Eserlerindeki Çocuk Karakterlerin Psikolojik Yönleri

Eserler bireysel ve çevresel faktörler olmak üzere iki başlıkta ele alınmıştır. Bulgular bölümünde eserlerde tespit edilen başlıklara yer verilmiştir. Yaş, cinsiyet, fiziki gelişim başlıklarıyla ilgili ayırt edici bulgulara rastlanılmamıştır, dolayısıyla başlıklarına da yer verilmemiştir. İncelenen eserlerde benlik algısı ile ilgili daha çok liderlik özelliği ön plana çıkan çocuklar bulunduğu için başlık “liderlik” olarak sınıflandırılmıştır.

Ahlaki Gelişim

Behiç Ak'ın "Yaşasın Ç Harfi Kardeşliği" (2022c) eserinde Ali'nin ödevi kendisi yapmadığı için bundan puan almanın doğru olmayacağını düşünmesi, o yaştaki bir çocuğun ahlaki gelişiminin gelenek sonrası düzeyde olduğunu gösterir. Ümitsu'nun başkalarının yazdığı yarım hikayeleri tamamlayıp kendisine ait olmadığı için kendi ismiyle değil de takma isimle dergilere göndermesi de ahlaki gelişiminin gelenek sonrası düzeyde olduğunu göstergesidir. Ali de Ümitsu da evrensel ahlak ilkelerine uyumludur.

Behiç Ak'ın "Postayla Gelen Deniz Kabuğu" (2022b) eserinde oyuna saldıran Ahtapot isimli korsan kişi, aslında Fikret, şirkete yaptığı sanal saldırıyı kendi açısından saldırı olarak nitelendirmez. Çünkü o tıpkı dedesinin anlattığı masaldaki ahtapot gibi insanlar bilmesede onlara yardım ettiğini, iyilik yaptığını düşünür. Bunu metinde şu sözlerle dile getirir:

"Bunu anlamayan insanlar çıkabilir; onlara yardım değil, kötülük ettiğimi bile düşünebilirler. Bir gün gerçeği anlayacakları için bana bir şey yapamayacaklar" (Ak, 2022b, s. 118).

Behiç Ak'ın "Eve Giden Küçük Tren" (2022c) eserinde İlyas'ın hikayelerine Meltem'in inanması ile İlyas'ın bu hikayelere devam etmesi, ancak köydeki sıkıcı hayatın yerini eğlenceli bir hayat aldığına İlyas'ın "Seni kandırdım. Kusura bakma. Söylediklerim hiç inandırıcı değildi" (Ak, 2022a, s. 136) diyerek hikayeleri uydurduğunu söylemesi İlyas'ın saf çıkarıcı evrede olduğunu gösterir.

Liderlik

Behiç Ak'ın "Yaşasın Ç Harfi Kardeşliği" (2022c) eserinde Ali, "Hoşgörü" soyadına "ç" harfi eklenmesi ile zaten özel olan kişiliğinin, yeni soyadı ile daha da ortaya çıktığını belirtir. Yeni soyadı sayesinde okulda tanınan, sosyal medyada ünlene, günlük yaşantısı merak edilen ve kendisinden haberdar olunmak istenen kişi olmuştur.

Behiç Ak'ın "Postayla Gelen Deniz Kabuğu" (2022b) eserinde Sude, oynadığı Gogoluku adlı oyundaki başarısından dolayı herkes tarafından tanınır. İnternete Sude'nin adı yazıldığında "Gogoluku Kraliçesi" söylemleri başı çeker. Oyunda lider konumdadır. Sosyal medyada kendisiyle ilgili bu kadar detay vermesi de bundandır.

Behiç Ak'ın "Eve Giden Küçük Tren" (2022a) eserinde İlyas, köyü çok iyi bildiğini ve tanıdığını Münevver Hanım'a göstermek için onun hayali olan treni yapmasında, ona çok büyük yardımda bulunur. Köye gelen Münevver Hanım'ı karşılar, onunla özenli konuşur, hayalini ciddiye alıp ona yardım eder ve sonunda Münevver Hanım'ın bu hayalinin gerçekleşmesinde İlyas'ın payı büyüktür.

Aile İlişkileri

Behiç Ak'ın "Yaşasın Ç Harfi Kardeşliği" (2022c) eserinde Ali'nin aile düzeninde evde baskın karakter baba Rıza Bey'dir. Ne yapılması ya da yapılmaması gerektiğine o karar verir. Hatta çoğu kuralı kağıtlara yazar ve bu kağıtları duvarlara asar. "Lütfen seyrettiğiniz filmlerin sonunu anlatmayın. Muslukları sıkıca kapatın. Beleş yok! Çalışmadan kazanmayın. Lambaları söndürürseniz, ömürlerinizi uzatırsınız" (Ak, 2022c, s. 9) uyarıları Rıza Bey'in astığı uyarılara örnektir. Rıza Bey, o kadar çok konuşmak ister ki bu konuşma isteğini kağıtlara yazıp asarak belirtir.

Annesi Ayla Hanım ise kocasının tam aksine soru sorulmadıkça konuşmaz ve aşırı derecede suskundur. Rıza Bey'in ayda bir yemek yapma krizi geldiğinde dağılan, pislenen mutfaka Ayla Hanım ses çıkarmaz. Çünkü Rıza Bey'e karşı haklı olmak imkansızdır. "Her hatasının sonunda, kendi dışında bir suçlu bulmayı becerirdi" (Ak, 2022c, s. 10). Rıza Bey eleştiriyi kabul etmediği için yaptığı yemeklerin beğenilmeme ihtimaline karşı yemeklerle birlikte "Bunu da bulamayanlar var" (Ak, 2022c, s. 10) notu bulunan tabaklar hazırlıyordu.

Ayla Hanım çocuğuyla ilgili bir annedir. Ali'nin söyleşi ödevinde onun sonsuz sorularına sabırla cevap verir. "Annesi Ayla Hanım, her soruyu büyük bir keyifle cevaplıyordu. Suskun Ayla Hanım gitmiş, yerine bambaşka birisi gelmişti" (Ak, 2022c, s. 15).

Kulak çınlamasından kurtulan Rıza Bey eski dizüstü bilgisayarını Ali'ye ödevini yapması için hediye eder. Ancak Ali'nin ödevi yapma hızı yavaşlar. Babası nedenini sorduğunda Ali utana sıkıla "Bilgisayar sadece bir yazı aracı değil ki, aynı zamanda bir iletişim aracı. İki de bir internete girmekten yazmaya çok az vakit kalıyor" (Ak, 2022c, s. 16). der. Bu kesitten babanın denetleyen, sorgulayan yapıda olduğu, çocuğun da bundan çekingenlik duyduğu anlaşılmaktadır.

Nüfus kağıdı kaybolan Ali için nüfus dairesine gittiklerinde Ali'nin soyadının kayıtlara yanlış geçmesi, Rıza Bey'i kızdırır. Rıza Bey, durumu düzeltmek için dilekçe yazarken Ali babasının bu durumu düzeltmesini istemez. Baba kendi soyadını kullanmak istemeyen oğluna sinirlidir. "Rıza Bey burnundan soluyarak dilekçeyi yırtıp çöpe attı" (Ak, 2022c, s. 24). Bu durum ataeril toplum yapısına, erkekler için soyadının değerine, Rıza Bey'in de düşünce dünyasına ışık tutar. Anne her durumda sessiz kalan taraftır. Oğlunun soyadına bile tepkide bulunmaz. "Annesi Ayla Hanım Ali'nin tuhafliklarına alıştı. Ç harfini sahiplenmesi onu hiç şaşırtmamıştı" (Ak, 2022c, ss. 25-26).

Rıza Bey olaylara müdahale etmeyi, tepkisiz kalmamayı, konuşmayı seven biridir. Öyle ki yaşlılıktan bir şeyleri yanlış hatırlayarak anlatan babasını bile "Olamaz, mümkün değil! Tarihler tutmuyor!" (Ak, 2022c, s. 46) sözleriyle ciddiyetle eleştirir.

Baba ve anne ile ilgili detaylar Ali'nin rüyasında da yer almaktadır. "Annesi hiç konuşmuyor, sorulara cevap vermiyordu. Babası ise kağıtlara yazılar yazıp duvarlara yapıştırıp duruyordu" (Ak: 2022c, s. 70). Ali'nin rüyasında da babası bir yerlere ne yapılması gerektiğini anlatan kağıtlar yazıp yapıştırır, rüyada bile baba çok konuşkan anne suskundur. Bu Ali'nin anne-babasını beynine böyle kodladığını gösterir.

Rıza Bey'in yemek daveti için hazırladığı afişte Ali Hoşgörüş yazması Ali'ye babasıyla barış imzaladığını düşündürüp onu sevindirir de Rıza Bey eşinin kulağına da fısıldadığı üzere dost gibi yaklaşıp kaleyi içten fethedecektir. Bu olaydan babanın mantıklı kararlar alabildiği, kabullenmediği istemediği bir şeyi değiştirmek için bazı oyunlara başvurabileceği görülmektedir.

Behiç Ak'ın "Postayla Gelen Deniz Kabuğu" (2022b) adlı eserde ele alınan aile çocuklarına pazar günleri hariç vakit ayırmayan, öncelik olarak işlerini belirlemiş bir ailedir. Başkahraman Sude'nin annesi olan Sevda Hanım, mesleğini seven başarılı bir avukattır. Ancak kızıyla çok az zaman geçirir. Evden sabah erkenden çıkar. Kızının kahvaltısını hazırlamayı ve ona güzel notlar bırakmayı ihmal etmez.

Anne ve baba olarak çocuklarını yalnız bırakma davranışlarını telafi etmek için Sude'nin her istediğini yaparak kendilerini affettirmeye çalışıp vicdanlarını rahatlatırlar. Aynı bu duygularla eve gelen pazarlamacıdan kızlarına bir tablet bilgisayar alırlar. Başlarda kızlarına arkadaş çıktığı ve iş yerlerinden dahi kızlarıyla görüntülü konuşabildikleri için tablet bilgisayar alışverişinden memnun kalırlar. Ancak Sevda Hanım, durumun kötüye gittiğini fark eder. Onu çok yalnız bıraktıkları için böyle olduğunu düşünür. Annenin bu düşüncelerinden kendisini eleştirme özelliğine sahip olduğu dolayısıyla değişime ve gelişime açık olduğu anlaşılmaktadır.

Kızına tableti elinden alacağını söylemek ister. Tam bu sırada bu oyun şirketinden avukatlık teklifi gelir. İş heyecanı ile kızıyla yapacağı konuşmayı, nasıl da Sude hep burada düşüncesiyle erteler. Burada bilinçli bir ebeveynin yapmayacağı bir davranışta bulunulmuştur. Kızımı bu durumdan ne kadar erken kurtarırsam o kadar iyi, düşüncesi yerine iş kaçır ama kızım hep burada, düşüncesi yanlış bir düşüncedir.

Sude anne-babasıyla yapmak istediği, özlem duyduğu hayatı internet ortamına sanki gerçekmiş gibi aktarır. Sude'nin anne babasını çok sevdiği, onlarla birlikte vakit geçirmeyi çok istediği yaptığı paylaşımlarda kendisini göstermektedir. Tıpkı resim çizen bir çocuğun kullandığı renklerden, anne babasını çizme şekline aile yaşantısı ve çocuk psikolojisiyle ilgili bulgulara ulaşılabilirdiği gibi çocuğun yazı yazarken kullandığı sözcükler, hissettiği duygular, yaptığı betimlemeler de çocuğun psikolojisiyle ilgili ipuçları verir. Böylece roman içerisine de psikoloji yerleştirilmiş olur. İnsanlar sosyal medyayı özlediği duyguları orada yaşıyormuş gibi hissettikleri için yani eksik olan psikolojik yönü orada telafi ettikleri için kullanılmaktadırlar, düşüncesi okura yansıtılmaktadır. Yazar Sude'nin aslında gerçekte yaşamadığı şeyleri sosyal medyada yaşıyormuş gibi paylaşma davranışını annesinin fark etmesini sağlayarak çocukların söylemlerinin altında gizli olan psikolojik ipuçlarının altını çizmiştir.

Anne bir şeyleri değiştirmek için mücadele verirken baba, bir şeyleri hep iyi görme çabasındadır. Sevda Hanım'ın kaygı duyduğu ne varsa Rıfki Bey hepsinin iyi bir yönünü gösterip endişesini yersiz bulmaktadır. Örneğin sokakta telefonda başını kaldırmayan kişilere Sevda Hanım "uyurgezerler" derken Rıfki Bey hepsini birer pandomimci olarak görür. Bu görüş ayrılıkları annenin kendini çaresiz hissetmesine neden olmaktadır.

Sokaklarda ve evlerde oluşan oyun bağımlılığı görüntüsü Sevda Hanım'a, oynanan oyunların topluma ve özellikle çocuklara zarar verdiğini düşündürmektedir. Oyunlarla ilgili böyle düşünürken oyun şirketinin avukatlığını yapıyor olmayı her ne kadar doğru bulmasa da Sevda Hanım'ın önceliği kızını bu durumdan kurtarmaktır. Burada da bazı etik kuralların kişinin kendini çok yakından ilgilendirdiği durumlarda devre dışı bırakılabildiği görülmektedir. Sevda Hanım'ın annelik duygusu hukukçu kişiliğinin önüne geçmiştir.

Normal zamanda kızlarına vakit bulamayan aile, kızını bu durumdan kurtarmak için iş takvimini ona göre ayarlar ve birlikte bol bol vakit geçirirler. Sude bu duruma o kadar alışır ki oyunu unuttur. Sevda Hanım amacına ulaşır. Sude'yi tablet bilgisayarın prangasından kurtarır ancak sorun çözülünce eski yoğunluğuna tekrar döner. Aslında bunu yapmak tekrar aynı süreci yaşamayı göze almaktır.

Sude'nin babası "Uluslararası Pandomimciler Birliği" yönetim kurulunda çalışmaktadır. Çeşitli ülkelere pandomim gösterileri yapmaya gider. Mesleği kişiliğine yansımış, sessiz sakin bir kişidir. Eşi gibi onun da çok yoğun bir programı vardır. Kızına çok az vakit ayırır. Evde geçirilen ortak zaman sadece pazar günüdür. Ama kızıyla aralarında olumlu yönde bir ilişki vardır. Rıfkı Bey'in pandomim çalışmaları kızının ilgisini çeker. Sude de babasından birkaç numara öğrenir. Ayrıca babasının mesleğiyle ilgili konuşmalarda verdiği bilgiler Sude'nin genel kültürünü geliştirir. Eşiyle birlikte kızlarının yanında olmadıkları zamanı onun her istediğini yaparak ve alarak telafi etmeye çalışırlar. Tablet de bu düşünceyle alınır. Başta tabletin Sude'ye arkadaş olduğu, yurt dışından kızına görüntüler gönderebildiği için iletişimde kalmalarını sağladığı düşüncesiyle faydalı olduğunu düşünür. Ancak Sude bağımlı olur. Rıfkı Bey olaylara bakacak iyi bir yön bulmayı çok sever. Bunda da iyi yönünden bakar, zararlı olduğunu düşünmez. Teknolojiden faydalanmak gerektiğini söyler.

Sude'nin bağımlılığını eleştiren Rıfkı Bey'e kızı, babasının gösterisini yerinde izleyemediği için gösteriyi kaydetmenin bu boşluğu kapattığını belirtir. Kızını yurt dışına götüremeyeceğini anlayan Rıfkı Bey susmayı tercih eder. Burada da telafi davranışı devreye girmiş olur. Kızını götürememeyi onun yanlış davranışını eleştirmekten kaçınarak telafi eder.

Sevda Hanım kızı için endişelenip bir şeyleri değiştirmeye çalışırken Rıfkı Bey hala teknolojinin onlara sağladığı faydaları sıralar. Yani karı-koca farklı düşüncededir, hatta Rıfkı Bey eşinin bu durumu abarttığını düşünür. Bu da kızları konusunda iletişim kopukluğuna neden olur.

Rıfkı Bey pandomim gösterilerinin videolarını, kızının oynadığı oyunun sahibi olan şirkete satar. Diğer gösterilerini de satacaktır ve şirket bunun için de gayet iyi bir ödeme yapacaktır. Nihayetinde bir aile babası olduğu için "İlk defa düzgün gelirim olacak" (Ak, 2022b, s. 86) diye sevinir. Ev geçiminin babanın psikolojisi üzerindeki etkisi az da olsa esere yansıtılmıştır.

Sevda Hanım'ın çabalarıyla Sude'yi oyundan uzaklaştıracak talimatlar geldiğinde Rıfkı Bey de daha önce kızına ayırmadığı zamanı ayırmış, yolculuğunu ertelemiş ve ailecek çok güzel zaman geçirmişlerdir. Sahilden deniz kabuğu toplarken Rıfkı Bey çocukluk günlerini hatırlayıp mutlu olmuştur. Bir başka görev olan yayladaki çalı ve ağaçların dal ve yapraklarıyla yaylaya "SUDE" yazma işi babayı gururlandıracak cinstendir. Çünkü Rıfkı Bey'in dedesi amatör botanikçidir ve Rıfkı Bey bu yüzden ağaç türleri ile ilgili pek çok bilgi sahibidir. Bu görev için de aslında vakti olmayan anne-baba vakit bulur kamp kurarlar. Olmayan vakti ortaya çıkarmak, programı ona göre uyarlamak davranışı Sude bağımlı olduğunda ortaya çıktığı için okura şunu düşündürmektedir: "Madem programlar kızlarına vakit kalacak şekilde düzenlenebiliyor, bunu neden daha önce yapmadılar?" Burada ailenin kriz önleyici değil de krize müdahale edici bir aile olduğu görülmektedir. Her ikisi de okumuş, kültürlü kişiler olan anne babanın bu davranışı doğru değildir. Gittikleri kampta Rıfkı Bey, ağaç türleri üzerine güzel bilgiler verir. Tek haftada bitmeyen görevi tamamlamak için her fırsatta doğaya çıkar eve döndüklerinde de topladıkları yapraklar üzerine konuşurlar. Ailecek keyifli zaman geçirmiş olurlar.

Behiç Ak'ın "Eve Giden Küçük Tren" (2022a) eserinde Meltem'in annesine, İlyas'ın anne ve babasına eser boyunca neredeyse hiç değinilmemiştir. Eser içerisinde verilen Sude'nin annesi ile ilgili "Sana bir şey olursa annene, babana ne derim ben?" (Ak, 2022a, s. 28), İlyas'ın ailesi ile ilgili "Annem, babam, kardeşlerim, öğretmenim ve arkadaşlarım bundan hep şikayetçiler" (Ak, 2022a, s. 48) sözlerinden başka herhangi bir detay yer almamaktadır. O yüzden İlyas'ın ailesi ile ilgili çocuklarının gezeve oluşundan şikayet etmeleri dışında herhangi bir yorum yapılamamaktadır.

Meltem'in annesi için ise İlyas'ın sözünden hayatta olduğunu anlamak dışında bir yorum yapılamamaktadır. Ancak Meltem'in babasıyla sürekli bir arada oluşu aralarında olumlu bir baba-kız ilişkisinin olduğunu düşündürmektedir.

Meltem'in babası Rıza Bey ahşap işi biblolar yapan bir adamdır. Kızının hayali cümlelerine inanmadığı için birkaç realist cümle ile yorum yapıp geri kalanını dinlememeyi tercih eder. Kızının bu gerçek dışı şeyleri anlatmasının da arkadaşı İlyas'la ilgili olduğunu bilir.

Geçmişi özlemle anar, yaşantısından verdiği örnekler ile kızına bilgi kaynağı olur. Köylerindeki maden ocağı kapatılmadan önce Rıza Bey madende elektrikçi olarak çalışmaktadır. Maden kapatıldıktan sonra biblolar yapmaya başlar. Münevver Hanım'ın hayali olan tren tasarlanıp elektrikle taşınma aşamasına geldiğinde Rıza Bey devreye girer. Kızı çok küçükken babası bu işi bırakıp biblo yapmaya başladığı için

Meltem babasının elektrikçi olduğunu bilmez. Ancak trenin gideceği elektrik sistemini ve elektrik direklerini kurmakta çok usta olduğunu görür. O an babasına karşı hissettiği duyguları yazar şöyle betimler:

“Meltem babasına hayran kalmıştı doğrusu. Demek ki o, aynı zamanda çok usta bir elektrikçiydi. Hatta, kendi çapında tarzan bile sayılabilirdi” (Ak, 2022a, s. 105). Bir kız çocuğunun babasını kahramanlaştırması oldukça kolaydır. Meltem tam da bunu yapar.

Rıza Bey köydeki arazi kavgasına katılmamış, mantıklı düşünüp konuşabilen tek kişidir. Köy halkı arazi ölçümlerinin yanlış oluşundan kavgaya ederken Rıza Bey bu ölçümleri harita mühendisliği okumamış dedelerinin yaptığını, hatalar olabileceğini, köy şartlarında sınırları doğal oluşumların belirlediğini o yüzden yapılan tartışmanın yersiz olduğunu dile getirip olaya mantıklı bir açıklama getirir. Münevver Hanım da “Rıza Bey akıllı adammış” (Ak, 2022a, s. 60) diyerek onu mantıklı bulur. Rıza Bey aynı zamanda nazik bir adamdır. Münevver Hanım’ın projesini destekleyen, köye böyle insanların lazım olduğunu söyleyen hatta ona yaptığı tren biblosunu hediye eden ince bir kişiliğe sahiptir.

Aşağıda yer alan tabloya bakıldığında incelenen 3 eserden ikisinde kararları çocuk üzerinde daha etkili olan baskın karakterin baba olduğu, annenin ise “Postayla Gelen Deniz Kabuğu” (2022b) eseri haricinde baskın karakter olmadığı hatta “Eve Giden Küçük Tren”de (2022a) adının dahi geçmediği görülmektedir. Bu durum Türk aile yapısının esere yansıdığını, babanın evde otorite kaynağı olarak görüldüğünü; karar, görüş ve düşüncelerinin çocuklar üzerinde etkili olduğunu işaret etmektedir.

Tablo 3. Eserde Yer Alan Anne-Baba Karakter Özellikleri

Yaşasın Ç Harfi Kardeşliği		Postayla Gelen Deniz Kabuğu		Eve Giden Küçük Tren	
Ali		Sude		Meltem	
Baskın Karakter	Çekinik Karakter	Baskın Karakter	Çekinik Karakter	Baskın Karakter	Çekinik Karakter
Baba	+		+	+	
Rıza Bey			Rıfkı Bey	Rıza Bey	
-Otoriter			-Pandomim sanatçısı	-Eski maden elektrikçisi	
-Hep haklı çıkan			-Genellikle şehir dışında	-Ağaçtan biblolar yapan	
-Otoritesine karşı olan durumları ortadan kaldıran			-Her şeye iyi yönden bakan	-Gerçekçi	
-Kontrolcü			-Yokluğunu kızının isteklerini yerine getirerek telafi eden	-Mantıksal düşünen	
-Kuralcı				-Ara bulucu	
Anne	+	+			Bilgi yer almamaktadır.
	Ayla Hanım	Sevda Hanım			
	-Ev hanımı	-Yoğun bir avukat			
	-Çekimser	-Olaylara mantıksal			
	-Sessiz	çerçeveden bakabilen			
	-Kocasına karşı haklı çıkamayacağını kabullenmiş	-Çocuğu için mücadele eden			
	-Olayları çabuk kabullenen	-Notlarla da olsa çocuğuyla ilgilendiğini gösteren			
		-Yokluğunu kızının isteklerini yerine getirerek telafi eden			

Akran İlişkileri

Behiç Ak'ın “Yaşasın Ç Harfi Kardeşliği” (2022c) eseri, 5. sınıf öğrencisi Ali ve sınıf arkadaşları etrafında geliştiği için birden çok akran vardır. Ancak eser içerisinde Ali üzerinde fazlaca etki bırakan akran Sevinç ve Ümitsu'dur. Tabii ki sosyal medyada yer alan “Yaşasın Ç Harfi Kardeşliği”ne üye olan akranları da oldukça etkilidir.

Ali Hoşgörüş olduktan sonra okulda ayrı bir farkındalık yaratması, arkadaşları tarafından iki isimle seslendirildiği için kendini soylu gibi hissetmesi metinde akranların birbirine olan etkisiyle ilgili güzel bir örnek olmuştur.

Ali'nin Sevinç tarafından fark edilmek için çeşitli yollar denemesi, Sevinç'in Ali'yi, Ali sosyal medyada ünlendikten sonra fark edip ünlü olduğu için yanaşması akran ilişkisi açısından olumsuz örnek teşkil eder. Çünkü sınıfta Ali'nin varlığından haberi olmayışı aslında Ali'yi arkadaş olarak görmediğini gösterir. Ali ünlendikten sonra yanına yanaşması herkes onu tanıdığı, onun etrafında toplandığı için gerçekleşmiştir bu da sınıfın arkadaş grubundaki eğilimin etkisidir.

Ali'nin öğretmene gönderilen ödevi kendisi yapmadığı halde çoğunluğun yaşadığı heyecana ve kendine karşı hissedilen güzel duygulara bakıp ödevi yapmadım diyememesi akran ilişkisini zedelememek için aldığı bir karardır.

Ümitsu ise Ali'nin bilgisayarını bulma sebebiyle tanıştığı ancak sonrasında düşüncelerini ve kişiliğini beğendiği yani etkilendiği, hayran kalıp sen eğitimci olmalısın dediği bir akrandır.

Okulda Ali Hoşgörüş olarak anılınca kendini soylu hisseden Ali, arkadaşları ona Bay Ç deyince kendini kötü hisseder. Böylece yazar, arkadaş çevresinin çocuk psikolojisi üzerindeki olumlu ve olumsuz etkisini birlikte sunmuş olur. Kişiyi iyi hissettiren de hissettirdiği o duyguları alıp kötü hissettiren de kişinin çevresinde yer alan insanlardır.

Topluluğun kurulmasını sağlayan akran grubu, akıl yürütmeleri ile topluluğun dağılmasına da sebep olmuştur. Bir kişinin düşüncesinin tüm topluluğu etkilemesi adına güzel bir örneğe yer verilmiştir.

Behiç Ak'ın “Postayla Gelen Deniz Kabuğu” (2022b) eserinde Sude'nin sınıf arkadaşı Fikret vardır. Fikret, gerçekten öğrenmek istediği şeyleri sorduğu için Sude babasının mesleğini soran diğer kişilere kısaca cevap verirken Fikret'e uzun uzun anlatır. Örnek bir gösteri dahi yapar. Bu durum Fikret'i etkiler. Böylece aralarında bir arkadaşlık başlar.

Sude babasının gösteriyi en güzel şekilde çıkarabilmek için çok deneme yaptığını söylediğinde Fikret aynı özeni, en güzel fotoğrafı çekebilmek için kendisinin de gösterdiğini söyler. Sude'nin babası Fikret'in çok ilgisini çektiği için onun fotoğrafını çekmek istediğini söylediğinde babasının sürekli şehir dışında olduğunu, onu bulmanın zor olduğunu söyler. Fikret Sude'nin annesi ile birlikte babasının eve gelmesini beklediklerini düşündüğünde Sude, annesinin de yoğun bir şekilde çalışan bir avukat olduğunu, onu da çok göremediğini söyler. Pazar günleri bir arada olduklarını, birbirlerini çok özledikleri için hep yan yana olduklarını söyler. Fikret bu aile karşısında kendi ailesinin yaşantısını çok sakın bulur ve onlardan utana sıkıla bahseder. Babam memur, annem ev hanımı ve genellikle hep birlikteyiz, derken de bu duygu durumunu sürdürür.

İki arkadaş dertleşirler aslında. Fikret aile ortamının durgunluğundan yakınırken Sude anne ve babasını göremediği için özlediğinden, yalnızlıktan sıkıldığından yakınır. Fikret hep ailesiyle birliktedir ve bu durum da ona sıkıcı gelir.

Anne babasının kendilerini affettirmek için Sude'nin her isteğini karşıladıklarını öğrenen Fikret onlardan her şeyi isteyebilirsin diye fikrini belirtir. Sude saatlerce kumsalda koşmak istediğini belirtince Fikret bunu çok basit bir istek olarak görür. Sude evlerine bir satıcının geldiğini ve bir tablet bilgisayar modeli tanıttığını söyleyince Fikret “Biliyorum onları! Benim bilgisayarımın iki model sonrası. Hemen isteseydin!” (Ak, 2022b, s. 20) der. Sude istediğini ve onların da almak zorunda kaldıklarını söyleyip çantasından tablet bilgisayarını çıkarınca Fikret bu aletle istediği kadar fotoğraf çekip istediği kadar internete girebileceğini söyler. Sude bu esnada evlerinde internete girmede süre ve zaman kısıtı olmadığını söylediğinde Fikret:

*“Çok şanslısın. Bazı arkadaşlarımın günde en fazla yirmi dakika internete girme hakkı var” (Ak, 2022b, s. 20)*sözünü internete girmekte süre kısıtı olmayışı şans olarak gördüğünü dile getirmiş olur. “Bazı arkadaşlarım” sözünün bir kinaye olduğunu düşündürür. Kendisi olduğunu açıkça belirtmek yerine başkaları üzerinden kendi durumuna gönderme yapar ve yaptığı kıyaslama sonucunda Sude'nin hayatının karşısında kendi hayatını şanssızlık olarak görür.

Sıralanan örnekler akran ilişkilerinde aile, yaşantı karşılaştırma durumunun çocuk psikolojisini olumsuz etkilediğine örnektir. Sude'nin ailesiyle, evde internete girme süresinde bir kısıt olmayışıyla ilgili sıraladığı örnekler Fikret'i şanssız hissettirirken Fikret'in Sude'yi şanslı görmesi Sude'nin yanlış yorumlar yapmasına ve ekran bağımlılığını tetikleyecek bir olumsuzluğa sürüklenmesine neden olur. Aynı zamanda o tablet bilgisayarı hemen isteseydin fikri de aklına gelen her şeyi isteyip aldırma konusunda Sude'nin olumsuz alışkanlık kazanmasına yol açabilir. Bu konuşmalardan çıkarılacak en olumlu yargı iki arkadaşın dertleşmesidir. Sorunlardan bahsederek kendilerini dinleyen birinin olduğunu bilme hissi psikolojik sıkıntıları azaltmada etkili olacaktır.

Akran ilişkilerinin günümüzdeki versiyonuyla ilgili Behiç Ak eserine (2022b) bir eleştiri de yerleştirmiştir. İnternetin hayatımıza dahil olması ile arkadaşlıkların bundan etkilendiğini belirtmek için Sude'nin gerçek hayatta iyi anlaştığı bir insandan sanal ortamda nefret edebileceğini ya da tam tersi hiç anlaşılmadığı birine de sosyal medyada hayran kalabileceğini belirtir. Örneğin “Sıra arkadaşı Zerin”le Facebook arkadaşı olmuşlardı. Bu, aralarındaki ilişkiyi kopma noktasına getirmişti” (Ak, 2022b, s. 27). Bu arkadaşlık duygusunu sanal ortamdan ibaret görme düşüncesi akran ilişkilerini olumsuz etkiler ve kişiyi yalnızlığa sürükler. Nitekim Sude de sosyal medyada çok arkadaşı olan gerçek hayatta neredeyse hiç kimsesi olmayan biri haline dönüşür.

Tablet bilgisayarla çok vakit geçirdiğini fark edip ekran bağımlısı olduğunu düşünen Sude, bu endişesini arkadaşı Fikret ile mesaj yoluyla paylaşır. Kendisinin de aynı durumda olduğunu hatta tedavi gördüğünü belirten Fikret, Sude'nin endişelenmemesi gerektiğini, bugünün teknolojisi gereği ekran bağımlısı olduklarını söyleyerek onun durumu kabullenmesini sağlar. Sude bundan kurtulmak istediğini söylediğinde Fikret “Ben istemiyor muyum sanıyorsun?” (Ak, 2022b, s. 28) cevabıyla Sude'yi ekran bağımlılığı ile mücadele etmekten bir sonuç alınamayacağı fikrine yöneltir. Bu aşamada birbirlerini olumsuz etkilemektedirler. Ekran bağımlılığını birlikte yenmeye çalışmak yerine ben deniyorum başaramıyorum sen de hiç deneme gibi olumsuz yönde etkileşim gerçekleşmektedir.

Sude romanın sonunda bu bağımlılıktan kurtulup normal hayata döndüğünde okuldan sonra arkadaşlarıyla buluşup top oynayacaklarını ve sonra da kumsala gideceklerini söylerken oldukça mutludur. Bağımlılıktan kurtulmuş olması akran ilişkilerini olumlu etkilemiştir.

Sude bir gün arkadaşı Fikret'le oyun oynarken Sude'nin annesi Sevda Hanım, Sude'nin arkadaşının kendisini “Ahtapot” olarak tanıtan korsan kişi olduğunu fark eder. Bunun üzerine yaşadıkları durumla ilgili birkaç teori geliştirir. Sude'nin ailesiyle vakit geçirmek için arkadaşıyla kurduğu bir oyuna düştüklerini sanır. Eğer böyleyse Fikret burada arkadaşına destek olan, onun isteklerini gözetken iyi bir arkadaştır. Eğer plan değil de tesadüf üzere bu oyunun korsanı olan Fikret ise yine arkadaşının annesinin, kızını bu bağımlılıktan kurtarmak için giriştiği mücadeleye katkı sağlaması arkadaşının iyiliği içindir ve her iki durumda da Fikret Sude için oldukça iyi bir arkadaştır. Sude'nin onu “O, benim en güvendiğim arkadaşımdır” (Ak, 2022b, s. 155) diye tanıtmaması da aralarındaki ilişkinin iyi olduğunu kanıtlar.

Behiç Ak'ın “Eve Giden Küçük Tren” (2022a) eserinde İlyas, köyde kapalı duran madene girdiği zaman içeriden 5 saat çıkmaz. Dışarı çıktığında köydeki çocukların kendisi hakkında endişeleneceğini hatta itfaiyeye, polise haber vereceğini düşünür ancak çıktığında kimseyi bulamayınca hayal kırıklığına uğrar ve “Vay canına, demek benden kurtulmak için can atıyorlarmış!” (Ak, 2022a, s. 20) cümlesini kurar. Kendisinin çok sevilmediğini düşünür. Karşılıklı ilişkiler için bu durum bir hayli önemlidir. Değersiz görüldüğü bir yere kendisini ait hissetmediği için köyü sıkıcı bulur. Madenden çıktığında zakkumların arasında onu endişeli gözlerle bekleyen, biraz daha çıkmasa polise haber vereceğini söyleyen de Meltem'dir. Meltem ona değer verdiği için o da Meltem'e değer verir.

Meltem ile İlyas arasında sıkı bir dostluk vardır. Meltem İlyas'ın anlattığı hikayeleri dinlemeyi, İlyas da kendisini dinleyen tek kişi olan Meltem'e hikayeler anlatmayı çok sever. Meltem İlyas'tan dinlediği hikayelerden keyif alıp hayal dünyasını zenginleştirir. Anlattığı hikayeler sayesinde yeni şeyler öğrenir. Aynı zamanda bu hikayeler üzerine eklemeler yaparak çevresinde bu hikayeleri dinlemeyi seven bir topluluk oluşturur. İlyas da Meltem sayesinde yalnızlıktan kurtulur, kendini dinleyecek bir arkadaş bulur. Meltem için şu sözleri kullanır: “Benim için özeldir, çünkü anlattığım her şeye inanır” (Ak, 2022a, s. 60). İlyas'ı anne, babası, kardeşleri, öğretmenleri ve diğer arkadaşları bile dinlemezken Meltem dinler. O yüzden onun kendisi için özel olduğunu dile getirir.

Meltem İlyas'ın anlattığı hikayelerle hayal gücünü geliştirdiği için onların üzerine kendinden eklemeler yapıp bunu anlattığında çevresinde kendisini dinleyen, hikayelerini merak eden bir topluluk oluşturmuştur. Bu da Meltem'in çevre tarafından sevilmesinde ve iyi bir anlatıcı olmasında İlyas'ın etkisi olduğunu gösterir.

Köye tren gelip de kişiler arası ilişkiler güzel bir noktaya varınca İlyas anlattığı hikayelerin uydurma olduğunu Meltem'e açıklar ancak Meltem bunu kabul etmez. Onun madende yaşadığı şeylerin gerçek olduğunu, bunu anlatmaya devam etmesi gerektiğini söyler. İlyas bu duruma günlerce direnir köydeki herkese anlattığı hikayelerin uydurma olduğunu söylese de köylü Meltem'in anlattığı hikayeleri bayılarak dinlediği için İlyas'ın dediklerine inanmaz hatta sen hikaye anlatmaya devam et derler. Arkadaşına daha fazla direnemeyeceğini anlayan İlyas Meltem'e yeni hikayeler anlatacağını ancak trende anlatma işini Meltem'in yaparak kalabalık karşısında konuşamayan İlyas'ı bu yükten kurtarmasını teklif eder. İki arkadaş bu anlaşma sayesinde aralarındaki ilişkiye zarar gelmeden dostluklarına devam ederler. Aynı zamanda birbirini tamamlayan bir ikili olurlar ve bu durum onların mutlu olmasını sağlar.

Eğitim

Eğitim kişiyi donanımlı hissettirir. Donanımlı olmak; özgüvenli olmak, kendini gerçekleştirmek için önemli bir etkidir. Eğitimin kişinin kendisini gerçekleştirmeye olan etkisi çocuklarda kendini daha belirgin biçimde gösterir. Yaşatlarından daha bilgili ise bu durum özgüvenini yükseltebilir. Bilgisi ile çevre edinebilir. “Öğrenme, benlik saygısının yerleşmesine olanak sağlar” (Tufaner, 2015, s. 33). Öğrendikleri yaşantısını, arkadaş grubunu şekillendirebilir. Bu açıdan eğitim çocuk psikolojisini etkileyen önemli bir faktördür.

Eğitim okul dışı ve okul içi eğitim olarak ayrılır. Okul içi öğrenmelerimiz kadar okul dışı öğrenmelerimiz de yaşamamızı etkilemektedir. Behiç Ak'ın incelenen eserlerinde de (Eve Giden Küçük Tren, 2022a; Postayla Gelen Deniz Kabuğu, 2022b; Yaşasın Ç harfi Kardeşliği, 2022c) okuldaki öğrenmeler kadar akran öğrenimi, aile bireylerinin çocuğa öğrettikleri ya da çevredeki diğer insanlardan öğrenilen öğeler yer almaktadır.

Yazar eserleri içerisinde eğitim sistemiyle ilgili bazı eleştirilerde de bulunmuştur. “Yaşasın Ç Harfi Kardeşliği” eserinde Ali, dönem ödevi olarak söyleşi seçer. Bunda hem soru sormayı çok sevme özelliği hem de “Okulda bize sadece sorulara cevap vermeyi öğretiyorlar. Oysa ben soru da sormak istiyorum” (Ak, 2022c, s. 13) düşüncesi etkili olmuştur. Eser içerisinde yer alan “Öğretmeni Ali'nin bitimsiz soruları karşısında yorgun düşmüştü. ‘Sadece sorulara cevap ver,’ demekten dilinde tüy bitmişti” (Ak: 2022c, s. 15) cümleleriyle de bu eleştiri devam etmiştir. Yazar burada eğitim sisteminde sorgulayan değil, dinleyen ve dinlediğini onaylayan bir anlayış olduğunu eleştirmektedir. Düşünen, sorgulayan, eleştiren bireyler yetiştirmek için Ali gibi öğrencilere ve bu öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılayacak öğretmenlere ihtiyaç vardır.

Ali annesine sorduğu sorularla da öğrenme sağlar. Gündelik hayatla ilgili deneyimlerini artırır. “Köstebekler toprağın altından gelip turplarımı aşıyor. Şişeleri, ağızlarını yukarda bırakarak toprağa gömdüğümüzdeyse bunu yapamıyorlar” (Ak, 2022c, s. 15). Bu bilgiler ile hayvanlara zarar vermeden de topraktan üretim yapılacağı sonucuna ulaşılır. Ali, annesinin “... çatı sularını ıhlamur ağacını sulamak için kullandığını...Aç tavşanlar için bahçe duvarlarına havuçlar koyduğunu...” (Ak, 2022c, s. 16) öğrenerek tasarruf ve hayvan sevgisi konularında da örtük öğrenme sağlamıştır.

Amcasıyla gerçekleştirdiği konuşmadan ise teknoloji kullanımıyla ilgiler bilgiler elde etmiştir. Bilgilerini yedeklemesi gerektiği bilgisini ona amcası Sedat Bey: “Yazdıklarını yedek belleğe aktarmakta çok acele etmelisin çünkü bilgisayarının bir haftalık ömrü kalmış” (Ak, 2022c, s. 34) sözleriyle vermiştir.

Amcasından günümüz teknolojisinde aletlerin ömrünün kısa olması gerektiğini, bu kısaltmanın bile bir meslek olduğunu, kendisinin de onlardan biri olduğunu da öğrenir. Böylece yaşadığı dünyanın şartlarıyla ilgili öğrenmeler gerçekleştirir. “Ben ömür törpüleme mühendisiyim,” dedi amcası güler. ‘malların ömrünü kısaltma konusunda bir uzmanım.’ ‘Nasıl yapıyorsunuz bunu?’ ‘Dayanıklılıklarını azaltarak... Ya da bilgisayar yazıcı gibi aletlerin içine bazı gizli programlar yerleştirerek’ (Ak, 2022c, s. 36). Amcası yeni dünya düzeninde malların uzun ömürlü olmasını istemediklerini çünkü yenisini satmak gerektiğini üretim tüketim zincirinde çalışan kişilerin bu bozulmalar sayesinde ekmek kazandığını belirterek yaptığı işi mantıklı göstermeye çalışmıştır. Amcasıyla yaptığı konuşmalardan genel kültürünü etkileyecek bilgiler de edinmektedir. “... eski Japon ressamlar, tarzlarını değiştirince, isimlerini de değiştirirlerdi” (Ak, 2022c, s. 39).

Ali babasının yazıp astığı notlardan da öğrenmeler elde ediyordu. “Aşırı enerji tüketimi küresel ısınmaya yol açar. Lambaları kapat!” (Ak, 2022c, s. 38).

Ali dedesinden de geçmişe dair şeyler öğreniyordu. Yaşlıların tarih vermek yerine hasat zamanı gibi örnekler vermesi, para birimi yerine o zamanki paraya değerinde bir varlığı belirtmesi, adres tarif ederken

sokak, cadde yerine ağaçların yosunlu taraflarını söylemesi gibi birçok bilgiyi dedesinden edinir. Bu bilgilerin verildiğı kesit şöyledir:

“... ne zaman doğdun? ‘Kıraz çiçekleri soğuktan donduğı yıl...’ ‘Buzdolabını kaç paraya aldınız?’ ‘Kümeadaki tavuklarla ahırdaki ineğ mal oldu’” (Ak, 2022c, ss. 43-44).

Ali, ödevini aktardığı yedek belleğın de bilgilerini korumaması üzerine arkadaşı Sevinç’in elle yazma yönteminin en korunaklı yöntem olduğunu, bilgilerin böylece hiç kaybolmayacağını da acı bir şekilde deneyimleyerek öğrenmiş olur.

İzlenilen öğretici programlar da yeni öğrenmeler sağlar. Bununla ilgili eserde “Ömrü tükenmiş bilgisayarların Afrika ülkelerine gönderildiğini bir belgesel filmde izlemişti” (Ak, 2022c, s. 77) örneğı yer almaktadır.

Ali yeni tanıştığı Ümitsu’dan da pek çok şey öğrenir. Bunlar: Amcasının bir kez giyip attığı kıyafetleri alıp kullandığı, okuma kitaplarını kapının önüne bırakan kişilerin kitaplarını aldığı, sahibi olmadığı yazıları dergilere gönderirken kendi adını kullanmadığı, insanların gözden çıkardığı teki kaybolmuş çoraplarla koleksiyon yaptığıdır. Bu sayede tasarruf, geri dönüşüm ve ahlaki açıdan bilgiler edinmiştir.

Behiç Ak’ın “Postayla Gelen Deniz Kabuğı” (2022b) eserinde Sude’nin aile içi öğrenmelerine örnek olabilecek pek çok durum vardır. Sude’nin babası pandomim sanatçısı olduğundan Sude’nin ilgisini çekecek pek çok hareketi ve konuşması vardır. Sude babasından hem bazı pandomim numaraları öğrenir hem de pandomim sanatıyla ilgili bazı kelimeler öğrenerek bilgisini artırır. Sude eskiz kelimesini kullanınca arkadaşı Fikret anlamaz ve Sude’nin

“Ressamların, düşünürken defterlerine çizginotlar alıp, eskizler yapması gibi...babam da etrafındaki hareketleri tekrar ederek pandomim konusu haline getirmeye çalışıyor” (Ak, 2022b, s. 14) sözlerini söylemesi, aile içi öğrenmelere örnektir.

Sude’nin babası Rıfkı Bey’in dedesinin amatör botanikçi olması Rıfkı Bey’in ağaç türleri hakkında bilgi sahibi olmasını sağlamıştır. O da bu bilgi aktarımını kızı ve eşiyle dağlarda 150 ağaç türü bulmaya çalışırken gerçekleştirir. Kızı da eşi de Rıfkı Bey’in ağaç kültüründen faydalanır. Hatta kızı bunu bir koleksiyon haline getirir ve tüm öğrendiklerini not alır.

Behiç Ak’ın “Postayla Gelen Deniz Kabuğı” (2022b) eserinde Sude’nin ders sırasında tableti dizinin üstünde ya da göz hizasında tuttuğunu fark eden öğretmeni ona kızmak yerine durumu hoşgörüyü karşılayıp “Ders dinlerken tablete bakmak istiyorsan, dersi kayda alabilirsin. Belki evde tekrar izleyip unuttuklarını tekrar hatırlatabilirsin” (Ak, 2022b, s. 26) der. Bu, öğrencide ters tepki yaratmamak için öğretmenin belki bir kerelik verebileceğı bir tepki olabilir ancak bunun devamlı olması eğitimi zedeler. Öğrencinin yanlış öğrenmeler gerçekleştirmesi ve dersi anlayamamasına neden olabilir.

Behiç Ak’ın “Eve Giden Küçük Tren” (2022a) eserinde Meltem, İlyas’ın anlattığı hikayeler sayesinde yeni bilgiler edinir. Nasreddin Hoca’yı ve eşek kavramını ondan öğrendiğı gibi daha birçok bilgiyi İlyas’ın anlatımlarından öğrenir. Meltem arkadaşını isteyerek dinlediğı ve daha sonrasında üzerine eklemeler yaparak anlattığı için öğrenmeleri kalıcılık kazanır. Meltem de kendi dinleyicilerine hikaye anlatırken hem kendi bilgilerini hem çevresinden öğrendiğı bilgileri kullanarak anlatım yapar.

Meltem babasıyla yaptığı sohbetler sayesinde de bilgilerini artırır, yorumlama becerisini geliştirir. Eskiden eşeklerin ne işe yaradığını, köpeklerden nasıl faydalandığını uzun uzun anlatır. “Eşeğı ve köpeğı olan depremden korkmasın derlerdi. Küçük sallantıları bile önceden bağırarak haber verirdi eşekler” (Ak, 2022a, s. 36) bilgisini de verir.

Sosyal Çevre Şartları

Behiç Ak’ın “Yaşasın  Harfi Kardeşliğı” (2022c) romanında Ali soyadı değıştikten sonra kendini farklı hisseder. Toplum tarafından daha göz önünde bulunacağını düşündüğü için günde 3 kere diş fırçalar, pantolonu her zaman ütülü olur. Konuşurken daha entelektüel bir şekilde konuşmaya çalışır. Bu onun toplum içerisinde farklı bir yeri olduğunu fark etmesi arkadaş topluluğı karşısında saygınlığını koruması için yaptığı değışikliklerdir.

İçinde bulunan topluluğun insan davranışlarına etkisini görmek açısından eserde birkaç farklı örnek yer almaktadır. Ali’nin Ali Hoşgörü ismiyle anılarak kendisini soylu gibi hissetmesi de bu duruma örnektir. Çocuk yaşıta iki isimle anılmanın soyluluk olduğunu Ali kendi kafasından uydurmamıştır. Bu değeri ona toplum öğretmiştir. O da toplumsal ilişkilerde ön plana çıkmakta ismin önemli olduğunu düşünmüş nitekim

düşündüğü gibi de olmuştur. Ali Hoşgörüş olunca herkes etrafına toplanmış okulun en ünlü çocuğu olmuştur. Bu durumla ilgili sözler aşağıda yer almaktadır:

“O zamana kadar kimse ondan söz etmiyordu. Şimdi ise manşetlerdeydi. Soyadı Hoşgörüş’ken kimse onu ‘Ali Hoşgörüş’ diye çağırıyor; kısaca ‘Ali’ diyorlardı. Oysa şimdi herkes ona, soylu biriymiş gibi, iki ismiyle birden hitap ediyordu” (Ak, 2022c, s. 26).

Ali eskici çocuğun yanına indiğinde onun hemen Ali’yi Bay Ç olarak tanıması, Ali’nin “Ali Hoşgörüş” diye düzeltmesi üzerine eskici çocuğun kendisinin adının sorulmamasına bozulması da çevre şartlarının insan psikolojisi üzerindeki etkisine bir örnektir. Sosyal olarak önemsenmediği yerde Ali de karşdakini önemseyip merak etmemiştir.

“Eskici kendi isminin sorulmasını bekledi. Ali sormayınca ismi yokmuş gibi davranmasına biraz bozuldu” (Ak, 2022c, s. 80).

Behiç Ak’ın “Postayla Gelen Deniz Kabuğu” (2022b) eserinde Sude babasının mesleğinin pandomim sanatçılığı olduğunu söylediğinde arkadaş çevresinden yükselen “Kaç para kazanıyor? Annen ona kızmıyor mu? Başka iş bulamıyor mu?” (Ak, 2022b, s. 11) soruları çocukların akıllarında da toplumsal yargıların oluştuğunu ve Sude’nin bu toplumsal yargılara yaşatları tarafından dahi maruz kaldığını gösterir.

Türk toplumunda kadınlar genelde ev hanımıdır. Evinde oturur, çocuğuyla eşinin eve gelmesini bekler. Fikret de böyle bir evde yetiştiği için Sude’nin babam genelde evde olmaz, her gün başka şehirdedir sözlerine karşılık “Annenle evde onun gelmesini mi bekliyorsunuz?” (Ak, 2022b, s. 15) sorusunu sorar. Toplumsal hayatın izleri çocukların belleklerine sinmiştir. Yazar eserinde böyle bir bölüme yer vererek okura bunu hissettirir.

Sude’nin oynayacak arkadaş bulamayışı çocukların bilgisayar başında vakit geçirmesinden kaynaklanır. Bilgisayarların artması dışarıya çıkan çocuk sayısını azaltır bu yüzden Sude arkadaş bulmak için internete yönelir. Bu durum sosyal çevrenin insana sunduğu olanak ya da olanaksızlıklardan insanın kaçamayışının göstergesidir.

Sude’nin ailesi kızlarının yanında olamayışlarını ona istediğini alarak telafi ettiğini düşündüğü için Sude artık isteyecek bir şey bulamaz. Ancak ona ne alacağını bulma konusunda yardımcı olan kişiler vardır: satıcılar. Eserin bu bölümünde toplumsal bir eleştiri yer alır. Çocuklarına her istediğini alan ebeveynlere satıcılar sınırsız olanak sunar. Çocuklar da bu olanaklardan yararlanır. Çevre insanların hayatına bir şekilde müdahale eder. Etrafında sürekli tabletle, telefonla, bilgisayarla uğraşan kişilerin yer aldığı çocuklar bu durumun yanlış olduğunu bilseler bile bir süre sonra yalnız kalmayı engellemek için kendisi de bu alışkanlıkları edinecektir. Sude de etrafında gerçek anlamda bir arkadaş kalmadığı için tablet bilgisayarına bu kadar bağımlı hale gelmiştir. Tiyatroya gitmek için sokağa çıktıklarında Sevda Hanım’ın sokaktaki herkesin başını elindeki cihazdan kaldırmadığını görmesi, kızının da onlardan birine dönüşeceğini hatta geleceği büyük tehlikelerin beklediğini dile getirmesi toplum alışkanlıklarının çocuklar üzerinde ne kadar etkili olduğunun kanıtıdır.

Metinde Sude’nin babası Rıfkı Bey’in sokakta yapacağı pandomim denemeleri ile ilgili “Eskiden aklıma gelen bir fikri sokakta denemeye kalktığımda herkes beni deli zannederdi. Şimdi insanlar ellerindeki ekrana baktığı için çevrelerinde ne var ne yok görmüyorlar bile” (Ak, 2022b, s. 39) sözleri teknolojinin insan hayatını olumsuz etkilediğini, insanların çevreye karşı duyarsızlaştığını gösterir. Bu bir anlamda insan ilişkilerinin azalması da demektir. Yanında farklı hareketler yapan kişiyi fark etmemek yardıma ihtiyacı olan bir yaşlıyı görmemek, kaza geçirecek birisini son anda kurtaramamak gibi sonuçlara da yol açabilir.

Behiç Ak’ın “Eve Giden Küçük Tren” (2022a) eserinde insanların boş kaldıkları zaman boş işlerle uğraşacağı, topluma zarar verebileceği aralarında hoş sohbet olan komşuların bir arazi meselesinden birbirine düşman olmaları ile örneklendirilmiştir. Aynı olayda bir kişinin toplumu nasıl galeyana getirdiği de gözler önüne serilmiştir. Emeklilik sıkıntısından elindeki mezura ile her yeri ölçen Mevlüt Bey arazilerin sınırlarının haritadakileri yansıtmadığını, herkesin birbirinin hakkına girdiğini söyler. Haritacılar gelip ölçüm yapıp bu bilginin doğruluğu ortaya çıktığında da herkes birbirine düşman olur. Hatta bunu bahane bilip önceden gönül rızası ile yaptıkları iyilikleri dahi yüzlerine vurarak kalp kırarlar. Maden işçisiyken birbirlerine nasıl destek olduklarını unutup birbirlerinin açıklarını yüzlerine vurarak küserler. Köydeki herkes birbirine küsünce haliyle hayat sıkıcı ve çekilmez olur. İlyas gevezeliğinden dolayı arkadaş çevresi edinmemesinin yanında köyün bu durumundan sıkıldığı için eski madene gidip orada saatlerce uyur. Çıkınca da fantastik hikayeler uydurur. Köye tren yapılıp küsler barışınca köyün havası değişir ve eğlenceli bir yere dönüşür. O zaman İlyas’ın da o madene gitmesine gerek kalmaz. Bununla ilgili Meltem’e şunları söyler. “Burada bu kadar güzel

şeyler olurken, ben ta orada vakit kaybetmek istemem. O hikayeleri niye anlattım sanıyorsun? Buradaki tatsız tuzsuz hayata biraz renk katmak için” (Ak, 2022a, s. 135).

Değişen dünya düzeni çocuklara yeni düzenin kavramlarını öğretmekte belki ama eski düzenin kavramlarını da silmektedir. Romanda Rıza Bey, köyde oldukları halde kızının hiç eşek görmemesine rağmen Münevver Hanım’ın eşeğini tanımamasına şaşırır. Münevver Hanım da köyde hiç eşek kalmayışına, herkesin kapısının önünde araba oluşuna şaşırır hatta köylünün birbirleriyle küs oldukları için bireysel olan otomobillere yöneldiğini düşünür.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Edebiyat; güzeli, estetik olanı önceler. Edebiyatla iç içe geçen bir çocukluk, bireyin estetik yönünün gelişmesini sağlar. Furtuna, edebiyatın birçok alanla bağlantılı olduğunu, daha çok insana özgü duygulara ya da düşüncelere tercüman olması nedeniyle de insanı inceleyen bilim dallarından psikoloji, psikanaliz, topluma ait bilimlerden sosyoloji, felsefe gibi alanlarla sıkı bir ilişkiye sahip olduğunu belirtir (2015, s. 15). Birçok alanla ilişkili olan edebiyatın nitelikli örnekleriyle buluşan çocuk; dil eğitimi, kültür, bilgi birikimi bakımından kendisini geliştirir, yetiştirir. Doğru edebi eserlerin seçilmesi konusunda ise çocuk edebiyatı devreye girer. Çocuğa uygun olan edebi eserler hangisidir, çocuğa uygun olan edebi eserin niteliği nasıl olmalıdır, çocuğa görelilik nedir gibi soruları cevaplayarak çocuğun bilişsel, duyuşsal, psikomotor becerilerini geliştirecek yönde eserlerin oluşturulmasını sağlar. Çocuk psikolojisi de bu noktada önem kazanır. Çocuğun doğduğu aile, karşılaştığı çevre gibi okuduğu edebi eserler de psikolojisini etkilemektedir. Çünkü edebiyat ve psikoloji birbirinden etkilenen toplumsal bilimlerdir. Böylece çocuk edebiyatına uygun eser üretmenin yanında çocuk psikolojisine uygun eser üretmek önemli hale gelmektedir. Bu durum çocuk edebiyatı eserlerinin çocuk psikolojisine uygunluğunu araştırma ihtiyacı doğurmuştur.

Bu çalışmada Behiç Ak’ın “Yaşasın Ç Harfı Kardeşliği” (2022c), “Postayla Gelen Deniz Kabuğu” (2022b), “Eve Giden Küçük Tren” (2022a) eserleri incelenmiş, belirtilen eserlerde çocuk psikolojisini etkileyen bireysel ve çevresel faktörlerin eserlerin her birinde yer aldığı tespit edilmiştir. Ancak bireysel faktörler başlığı altında yer alan “yaş, cinsiyet, fiziki gelişim” özellikleri ile ilgili üç eserde de ayırt edici bulgulara rastlanılmamıştır.

İncelenen üç eserin başkahramanı çocuktur. Bu çocukların hepsinde liderlik özelliği mevcuttur. Ali, Sude ve İlyas kendilerini beğendikleri, yeteneklerinin farkında oldukları alanlarda lider kişilerdir. Zaten bu özellikleri ile başkahraman olmayı hak etmişlerdir.

Eserde yer alan çocukların ahlaki özellikleri çocuk okurun özdeşim kurabileceği, doğruyu örnek alabileceği türdendir. Doğruluk, yalan söylememe, hak ederek elde etme, telif konuları çocuğun ahlaki gelişimine olumlu katkıda bulunacak biçimde ele alınmıştır. Çocuklar geleceğin mimarıdır. Gelecekte ahlaki nesillerin yetişmesi arzulanıyorsa çocukları daha küçük yaşta ahlaki gelişimlerini olumlu yönde etkileyecek eserlerle buluşturmak gerekir. Bu yönüyle yazar ahlaklı bir nesil görmek istediğini, eserlerinin satır aralarına yerleştirdiği ahlaki gelişim notlarıyla açıkça belirtmiştir.

Romanlarda yer alan anne-baba ilişkilerinin çocuğun psikolojisi üzerindeki etkisi önemlidir. Yazar ebeveynler arasındaki iletişimin boyutuna, aileye ve çocuğa ayrılan zamana dikkat çekmiştir. Anne babanın çocuğuna gereken zamanı ayırmadığında ortaya çıkabilecek tehlikeleri işaret etmiştir. Çocuğun ihtiyacı olan şeyin kendisiyle ilgilenen, psikolojik ve fizyolojik olarak çocuğunun yanında olan anne baba olduğunu eserlerinde vurgulamıştır. Aile vurgusunun en çok yapıldığı eser “Postayla Gelen Deniz Kabuğu”dur. Nur Çini de bu eseri incelemiş ve “Ebeveyn tutumları ve çevresel faktörlerin doğurduğu sebeplere bağlı olarak bireyde ortaya çıkan psikolojik olgular ve kişisel faktörler roman boyunca kendini gösterir” yargısına varmıştır (2019, s. 765). Anne-baba tutumunun çocuğun psikolojisi üzerindeki olumlu ve olumsuz etkisini görmek adına bu eser somut örnek teşkil etmektedir.

Çocukların öğrenmeler sağladıkları, kendilerini tanıdıkları ve kanıtladıkları yer arkadaş ortamlarıdır. Birçok davranışı da bu gruba ait olmak için sergilerler. “Yaşasın Ç Harfı Kardeşliği”nde (2022c) Ali’nin herkes tarafından tanınan biri olduğunda yaşadığı duygular tarifsizdir. Popüler olan sosyal medya grubu da arkadaşları sayesinde oluşmuş ve büyümüştür. “Postayla Gelen Deniz Kabuğu”nda (2022b) Sude, arkadaşlarına ulaşabilmek için interneti kullanmaya başlamıştır. “Eve Giden Küçük Tren”de (2022a) Meltem ve İlyas’ı arkadaş kılan şey ikisinin de hayal dünyasının zenginliğidir. Hayal dünyaları birbirini beslemiştir. Arkadaşlık, akran desteği çocuğun psikolojisinin doğrudan etkilendiği alanlardan biridir. Arkadaşlık ilişkileri gelişmiş çocukların özgüvenleri yüksektir. Böylece kendini gerçekleştirme konusunda daha öndedirler. Ancak arkadaşlık ilişkileri zayıf olan çocuklar içine kapanıktır, çoğunlukla kendini dışlanmış hisseder

dolayısıyla psikolojisi bu durumdan olumsuz etkilenir. “Eve Giden Küçük Tren” (2022a) eserinde gevezeliği nedeniyle yalnız kalan İlyas, arkadaş çevresi olmadığı için eski maden ocağının içine girer, orada uyur. Yine arkadaş çevresi edinmek, dikkat çekmek için sanki orada maceradan maceraya atlamış gibi hikayeler uydurur. Böylece yazar, arkadaş edinme ihtiyacının ve arkadaşlık ilişkilerinin önemini vurgulamıştır.

Çocukların psikolojilerini olumlu yönde besleyen eğitim ögesi de eserlerde dikkat çekmiştir. Eserlerde okul içi eğitimden çok aile bireylerinden ve çevreden öğrenilenler ön plandadır. Ailede gerçekleşen öğrenmeler aynı zamanda çocuğun aile bireyleri ile vakit geçirmesi demektir. Öğrenmeler sırasında kurulan temasın bilişsel katkısının yanında duyuşsal katkısı da yadsınamaz. Aile ve arkadaş çevresiyle paylaşım arttıkça duygusal bağ gelişir, aidiyet duygusu çocuğun psikolojik gelişimini olumlu yönde etkiler. Bu öğrenmeler yaparak yaşayarak gerçekleştiği için kalıcıdır. Bu bakımdan eserde, okul öğrenmelerine göre nispeten daha kalıcı olan okul dışı eğitimin vurgulanması çocukta farkındalık oluşturmaya açısından önemlidir. Anne ve babanın çocuk eğitiminde sorumluluğu fazladır. Çocuğun her ikisinden de öğreneceği şeyler ve öğrenme sırasında oluşturacağı bağlar farklıdır. Çocuk eğitiminde sorumluluk bir kişinin üzerine bırakılmamalıdır. Anne de baba da çocuklarının eğitimi için gerekli sorumluluğu üstlenmelidir. Yazar incelenen eserlerinde ebeveynlerin sorumlulukları üzerinde durmuş, olumsuz durumları eleştirmiş, olumlu örnekleri desteklemiştir.

Sosyal çevrenin çocuğun psikolojisi üzerine etkilerinin örnekleri de eserlerde yer almaktadır. Çocuğun çevresinin görüşleri, çocukta beklentileri, eleştirileri; çocuğun yapması ve yapmaması gereken davranışları belirlemede, toplumun normlarını benimsemesinde, geleneksel düzene uyum sağlamasında etkilidir. Tüm bunlar çocuğun sosyal kabul görmesiyle dolayısıyla psikolojisiyle doğrudan ilişkilidir. Eserlerde ele alınan çocuk karakterler belirlenen sınırlara aykırı davrandıklarında yalnızlaşma, dışlanma gibi sonuçlarla karşılaşmıştır. Bunun en belirgin örneği ise “Eve Giden Küçük Tren” (2022a) eserindeki gevezeliğiyle yalnız kalan İlyas’tır.

Eserler çocuk psikolojisini etkileyen faktörler çerçevesinde incelendiğinde çocukların psikolojisinin her etkiye açık olduğu, yazarın ise tüm etkilerin farkında olduğu ve bunu eserlerine yansıttığı açıkça görülmüştür.

Yazar, geleceğin mimarı olan çocukların ileride sağlıklı yetişkinler olabilmesi için onların psikolojisini olumsuz etkileyecek tüm davranışları eserlerinde eleştirmiş, olumlu etkileyecek tüm davranışları ise çocukların içselleştireceği biçimde anlatmayı başarmıştır.

İncelenen eserlerin hepsinin merkezine çocuğu alarak, onun psikolojisini her yönüyle anlayarak ve aktararak çocuk edebiyatında adını duyurmuş olmasının sırrını hissettirmiştir.

Behiç Ak’ın incelenen eserlerinde olumsuz bir iletiye rastlanmadığı için bu metinlerden ders kitaplarında yararlanılabilir.

Psikoloji, olaylara çok yönlü bakabilmeyi sağladığından diğer çocuk edebiyatı eserlerinin de bu bakış açısıyla incelenmesi faydalı olacaktır. Alan yazında bu içerikte çalışmaların az yer alması yapılacak çalışmaları gerekli kılmaktadır.

Etik Beyan

“Behiç Ak’ın Çocuk Romanlarında Çocuk Psikolojisi” başlıklı çalışmanın yazım sürecinde bilimsel kurallara, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamış ve bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı

Yazarların çalışmadaki katkı oranları eşittir.

Çatışma Beyanı

Çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması söz konusu değildir.

Kaynakça

- Ak, B. (2022a). *Eve giden küçük tren* (18. Baskı). İstanbul: Güneşli Kitaplığı.
 Ak, B. (2022b). *Postayla gelen deniz kabuğu* (47. Baskı). İstanbul: Güneşli Kitaplığı.
 Ak, B. (2022c). *Yaşasın ç harfi kardeşliği* (53. Baskı). İstanbul: Güneşli Kitaplığı.
 Aydın, E. (2009). Edebiyat-sosyoloji ilişkisinde sosyolojik kaynak ve ölçütler. *Journal of Turkish Studies*, 4(1), 357-370.
 doi: 10.7827/TurkishStudies.548

- Bertan, M., Haznedaroğlu, D., Yurdakök, K. ve Doğan Güçüz, B. (2009). Ülkemizde erken çocukluk gelişimine ilişkin yapılan çalışmaların derlenmesi (2000-2007). *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 52(1). 1-8. Erişim adresi: <https://www.cshd.org.tr/abstract.php?id=322>
- Çeviker, G. (2016). *Çocuk psikolojisi nedir? Doğru yaklaşım nasıldır? Çocuk psikoloğu kimdir*, Erişim adresi: https://www.tavsiyedyorum.com/makale_16044.htm Erişim tarihi: 31 Mart 2023.
- Dilidüzgün, S. (1996). *Çağdaş çocuk edebiyatı*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Furtuna, F. (2015). Psikanalitik edebiyat kuramı ve "kimlik" romanı. *Akademik Kaynak*, 3(5), 15-22. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/akad/issue/51897/675916>
- Gönen, M. ve Veziroğlu, M. (Edt.) (2017). *Çocuk edebiyatının genel hedefleri*. (1-13). Ankara: Eğiten Kitap.
- Gürel, Z., Temizyürek, F. ve Şahbaz, N. K. (2007). *Çocuk edebiyatı*. Ankara: Öncü Kitap.
- Karabulut, M. (2019). Psikanalitik edebiyat kuramı bağlamında Edip Cansever'in şiirleri üzerine bir inceleme. *Edebi Eleştiri Dergisi (Eleştiri Kuramları Özel Sayısı)*, 192-220. doi: 10.31465/eeder.665039
- Karacan, E. (2000). Çocuklarda dil gelişimini etkileyen faktörler. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*, 9(7). 1-8. Erişim adresi: <https://www.ttb.org.tr/STED/sted0700/6.html>
- Karadeniz, E. ve Özdemir, M. (2018). Behiç Ak'ın çocuk kitaplarında medya ve sosyal medya eleştirisi. *Sakarya University Journal of Education*, 8(4), 250-264. doi: 10.19126/suje.460792
- Nur Çini, Y. (2019). Teknoloji bağımlılığının sebepleri üzerine bir roman analizi: "Postayla Gelen Deniz Kabuğu". *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 6, 754-775. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/atdd/issue/46797/587785>
- Sever, S. (2015). *Çocuk ve edebiyat*. İzmir: Tudem Yayıncılık.
- Şirin, M. R. (2016). Edebiyat ve çocuk edebiyatının amacı ve işlevi. *Türk Dili Dergisi*, 10(780), 12-31. Erişim adresi: https://tdk.gov.tr/wp-content/uploads/2016/11/3_Mustafa%20Ruh%20%20C5%9E%20%20B0R%20%20B0N%20%20Edebiyat%20ve%20%20C3%87ocuk%20Edebiyat%20%20B1n%20Edebiyat%20%20Amac%20%20ve%20%20C4%B0%20%20C5%9Flevi.pdf
- Tufaner, Ç. (2015). *Cengiz Aytmatov'un eserlerinde çocuk psikolojisi* (Yüksek Lisans Tezi). Ardahan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ardahan.
- Yavuzer, H. (2014). *Çocuk psikolojisi* (37. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (10. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

EXTENDED ABSTRACT

Purpose In this study, it was aimed to examine the works of Behiç Ak in terms of the factors affecting child psychology. When the literature was reviewed, it was seen that there were few studies on child psychology in the works. The scarcity of studies has made this study necessary and important. **Method, Research Model** In this study, it was aimed to find the elements affecting child psychology in Behiç Ak's three historically determined works. In accordance with this purpose, the work was analyzed, so the study has qualitative research characteristics. In this study the document analysis technique, which is considered to be one of the qualitative research methods, was used. Document analysis involves the analysis of written sources containing information about the phenomena or events targeted for research. Linguists, sociologists, historians and researchers in many other fields frequently use this technique (Yıldırım & Şimşek, 2016). **Universe – Sample** The scope of the study consists of Behiç Ak's first three historically selected children's novels among his children's novels, namely Yaşasın Ç Harfı Kardeşliği (Long Live the Brotherhood of the Letter Ç), Postayla Gelen Deniz Kabuğu (Seashell Coming in the Mail) and Eve Giden Küçük Tren (The Little Train Going Home). **Discussion and Conclusion** In this study, Behiç Ak's works "Long Live the Brotherhood of the Letter Ç", "The Seashell That Comes in the Mail", and "The Little Train That Goes Home" were analyzed, and it was determined that the individual and environmental factors affecting child psychology were included in each of the works. The protagonist in all three works analyzed is a child. All of these children have leadership qualities. Ali, Sude and Ilyas are leaders in the areas they like themselves and are aware of their talents. They deserve to be the protagonists with these characteristics. The moral characteristics of the children in the work are the child reader can identify with and take the right as an example. Moral truthfulness, lying, earning by deserving, royalty issues are handled in a way to contribute positively to the moral development of the child. The effect of parental relationships in the novels on the child's psychology is important. The author draws attention to the extent of communication between parents and the time allocated to the family and the child. He pointed out the dangers that can arise when parents do not devote the necessary time to their children. In his works, he emphasized that what the child needs is a parent who takes care of him/her and is psychologically there for the child. The work that emphasizes the family the most is The Seashell that Came by Mail. Nur Çini also analyzed this work and concluded that "Psychological phenomena and personal factors that emerge in the individual depending on the reasons caused by parental attitudes and environmental factors manifest themselves throughout the novel" (2019,

p. 765). This work is a concrete example to see the positive and negative effects of parental attitudes on the child's psychology. It is in the environment of friends that children learn, get to know and prove themselves. They exhibit many behaviors in order to belong to this group. In *Long Live the Brotherhood of the Letter Ç*, Ali's feelings when he becomes known by everyone are indescribable. His popular social media group was also formed and grew thanks to his friends. In *The Shell that Comes in the Mail*, Sude starts using the internet to reach her friends. In *The Little Train Going Home*, what makes Meltem and Ilyas friends is the richness of their imaginations. Their imaginary worlds nourished each other. The element of education, which positively nourishes children's psychology, also attracted attention in the works. In the works, what is learned from family members and the environment is at the forefront rather than school education. Since these learnings are permanent, emphasizing them in the work is beneficial in terms of creating awareness in the child. Parents have a great responsibility in child education. The things the child will learn from both are different. Both mother and father should assume the necessary responsibility for their children's education. Examples of the effects of the social environment on the child's psychology are also included in the works. The opinions, expectations and criticisms of the child's environment are effective in determining the behaviors that the child should and should not do, adopting the norms of the society and adapting to the traditional order. All these are directly related to the child's social acceptance and therefore to his/her psychology. When the child characters in the works behave against the determined boundaries, they face consequences such as isolation and exclusion. The most prominent example of this is Ilyas, who is left alone with his chatter in *The Little Train Going Home*. When the works are analyzed within the framework of factors affecting child psychology, it is clearly seen that children's psychology is open to every influence, and that the author is aware of all influences and reflects this in his work. Behiç Ak, as a writer, cartoonist and humorist, is extremely sensitive to social phenomena and has successfully reflected this sensitivity in his works. For this reason, he is a pioneering intellectual and writer among children's literature researchers and writers. "Ak's effort to raise awareness in raising children equipped with cognitive, developmental, social and moral values through the child and adult characters he created in his children's books is an indication that he is a sensitive educator" (Karadeniz & Özdemir, 2018, p. 261).